

Un projecte de Logopèdia a la ciutat de l'infinit

Mercè Casanoves

En aquest article s'explica la realització d'un projecte de logopèdia a l'Índia. En concret, d'un projecte que neix a partir de la proposta de la Fundació Vicente Ferrer d'integrar la tasca de logopèdia en un nou centre per a nens amb paràlisi cerebral.

En primer lloc, es fa una breu presentació de la Fundació des dels seus inicis fins a l'actualitat. A continuació, es descriu el context on aquest projecte es va dur a terme. Tot seguit, se n'explica el desenvolupament i l'evolució.

Per acabar, es fa una reflexió sobre el que ha suposat aquest projecte tant com a professional com pel que fa a vivència personal.

Introducció

El projecte de logopèdia a la ciutat de l'infinit neix a partir de la proposta que rebo de la Fundació Vicente Ferrer per col·laborar en la creació d'un centre de nens amb Paràlisi Cerebral a l'Índia.

Vicens Ferrer, l'any 1952, arriba a l'Índia com a missioner jesuïta i des d'aleshores s'interessa a realitzar projectes de solidaritat amb els més pobres. Amb els anys ha aconseguit desenvolupar un programa d'ajuda humanitària, innovador i revolucionari al districte d'Anantapur, ciutat de l'infinit en telegu, llengua de l'Estat d'Andra Pradesh, al sud-est de l'Índia, una zona rural marcada per la sequera i la pobresa extrema.

L'any 1969, poc abans d'abandonar l'ordre dels jesuïtes, Vicens Ferrer crea una organització no governamental que anomena Rural Deve-

lopment Trust (RDT) i la defineix com a científica i espiritual, apolítica i aconfessional. En un principi, la va formar amb persones del districte d'Anantapur; pocs anys després s'incorporen col·laboradors de diversos països europeus, principalment d'Espanya. El 1982 crea Women Development Trust (WDT), una organització paral·lela a RDT i específica per al desenvolupament de la dona índia.

Per tal d'aconseguir una major autonomia i garantir la continuïtat de la tasca realitzada a RDT/WDT, el 1996 neix la Fundació Vicente Ferrer (FVF) com a organització no governamental de desenvolupament (ONGD). Aquesta es caracteritza per ser una organització humanista basada en la filosofia de l'acció. I té com a objectiu principal treballar per poder eliminar la pobresa i millorar les condicions de vida dels grups tribals i dels anomenats intocables o dàlits, és a dir, les poblacions més pobres i marginades de la zona d'Anantapur. El finançament es canalitza des d'Espanya, amb seu central a Barcelona, i es fa principalment a partir del programa de padrins, d'aportacions puntuals i de socis col·laboradors.

El districte d'Anantapur té una superfície de 19.130 quilòmetres quadrats, amb una població aproximada de quatre milions d'habitants. És un dels districtes més secs de l'Índia, amb una precipitació mitjana anual de 100 ml, cosa que provoca una situació de sequera permanent que afecta de manera desoladora la població més pobre, la qual depèn de la producció agrícola.

Dins el sistema de castes en què s'organitza la societat índia, hi ha un grup anomenat dàlits o intocables considerats sense casta i abocats als treballs més servils. És sobretot a l'Índia rural on aquest grup viu en condicions extremadament difícils, amb treballs irregulars, sovint de jornalers poc remunerats. Aquesta realitat, juntament amb la sequera i les dificultats per cultivar la terra, fan que en aquesta àrea trobem situacions de pobresa i marginació extremes, i per això es parla de la població més pobre d'entre els pobres i més discriminada dins els discriminats.

El programa de desenvolupament integral de FVF-RDT/WDT es concreta en sis àmbits d'actuació: ecologia, dona, discapacitats, educació, sanitat i habitatge. El projecte de logopèdia s'integra en l'àrea de discapacitats.

Per dur a terme els projectes, es parteix de necessitats reals de la població, i es fa que aquesta hi participi, des de bon principi, de la

manera més activa possible amb una metodologia pròpia a partir dels anomenats “trainings” o cursos de formació. Diferents especialistes, tant de l'Índia com de fora, imparteixen aquesta docència als professionals de la Fundació que posteriorment desenvoluparan els projectes i dels quals ha partit la demanda.

Actualment, uns dos milions de persones es beneficien dels projectes en funcionament.

Projecte de logopèdia

A les zones rurals de l'Índia en què les condicions de vida són especialment difícils és on hi ha la taxa més elevada de persones discapacitades. A Anantapur en destaquen com a principals causes: un alt índex de consanguinitat dels pares; desnutrició; malalties infeccioses i epidèmiques com la poliomelitis i l'encefalitis japonesa, i la ubicació de centres de salut en àrees urbanes d'accés difícil o sovint impossible per a la població de l'àrea rural.

En una economia de subsistència on la feina principal és agrícola, les persones discapacitades en queden marginades. Com que no poden contribuir a l'economia familiar, passen a *no existir* i a ser una càrrega important per a la família. L'objectiu principal de la Fundació en aquesta àrea és eliminar aquesta situació i potenciar-los la integració a la societat.

El 1987, la Fundació inicia el projecte per a discapacitats amb la creació de tallers d'ortopèdia i fisioteràpia. Des d'aleshores ha creat més de 1000 associacions específiques per a discapacitats, ha promogut l'accés d'aquestes persones a microcrèdits per iniciar activitats econòmiques i ha facilitat la creació de tallers on desenvolupen, entre d'altres, tasques d'estampació, costura i artesanía. En aquests tallers es fabriquen productes que s'exporten per vendre's a les botigues que té la Fundació a l'Estat espanyol.

També obre fins a 18 escoles residència per a nens discapacitats amb programes específics d'educació i integració social. Hi ha tres tipus d'escoles residència: per deficiències visuals, auditives i psíquiques. En cadascun d'aquests centres s'atenen nens des dels 3 fins als 16 anys. Cada mes els nens passen tres setmanes a l'escola en règim d'internat i una setmana a casa amb la seva família. Al llarg d'aquesta setmana, els pares es comprometen a seguir les orientacions educatives

que se'ls dóna des del centre i els professors es traslladen a les cases per tal de fer-ne el seguiment corresponent i poder detectar possibles canvis i/o necessitats.

El 2001, la Fundació es planteja la creació d'un centre de paràlisi cerebral que segueixi el mateix sistema d'escola residència que els altres i amb l'objectiu de potenciar i desenvolupar al màxim les capacitats físiques i psíquiques dels nens atesos, així com afavorir-los la integració social i laboral. Per això, es compta amb professors d'educació especial i fisioterapeutes que ja treballen en els altres centres de discapacitats de la Fundació i s'hi pretén incorporar la figura del logopeda com a nou professional. Precisament aquesta és la tasca que em van encomanar i per a la qual vaig viatjar a l'Índia l'agost d'aquell any.

Un cop allà, la demanda es va concretar a seleccionar els nens que podrien ser admesos, detectar les necessitats de formació dels professionals responsables i organitzar els cursos de formació corresponents.

La selecció dels nens es va dur a terme, per una banda, amb els nens ja atesos en centres de discapacitats psíquics de la Fundació amb diagnòstic de paràlisi cerebral i grau d'afectació cognitiva lleu o moderat. Per altra banda, es van avaluar un grup d'uns cent nens no atesos en cap centre però dels quals es coneixien les difícils condicions de vida en què es trobaven i en molts casos la seva situació d'abandonament per part de la família.

Per dur a terme aquest procés d'avaluació, es van utilitzar les valoracions físiques i cognitives establertes fins al moment en els altres centres de discapacitats i vaig incorporar una exploració específica per a la parla i el llenguatge. Aquesta exploració es va consensuar amb els mestres d'educació especial encarregats del nou centre. Havia de ser una eina d'exploració útil per poder avaluar les capacitats comunicatives dels nens, però, sobretot, s'havia d'integrar dins el sistema de valoració i treball dels professionals que finalment serien els responsables de dur a terme les exploracions.

Un cop finalitzat aquest primer pas d'avaluació, els fisioterapeutes i els mestres responsables del nou centre van decidir conjuntament la necessitat d'organitzar cursos de formació específica per a paràlisi cerebral. En concret, els cursos proposats van ser: Avaluació i rehabilitació de fisioteràpia; Avaluació i rehabilitació de logopèdia, Avalu-

ció i rehabilitació de neuropsicologia i Estimulació psicosenso- rial. Aquest últim curs va sorgir arran dels resultats obtinguts en la valo- ració dels nens no atesos fins aquell moment per la Fundació. La major part d'aquests nens no rebien cap tipus d'estimulació per part dels pares. Molts d'ells, sobretot per les seves limitacions físiques, pas- saven els dies sols a casa, amb mínima connexió amb l'exterior. D'altra banda, també es va veure la necessitat de realitzar tasques d'e- ducació i conscienciació dirigides als pares, ja que era important que aquests coneguessin les discapacitats dels seus fills i les possibilitats de rehabilitació corresponents.

Per a molts pares, el fet que el fill sigui discapacitat i no pugui ajudar a les tasques pròpies del món rural en què viuen implica haver de dei- xar-lo literalment "tancat" a casa. Amb freqüència no el vesteixen ni tampoc l'alimenten com els altres fills, el contacte físic és escàs i la comunicació és pràcticament nul·la. Sovint pensen que la discapaci- tat física que presenta implica la discapacitat integral.

Per això, durant el procés de selecció d'aquests nens s'havia de demostrar als pares que els seus fills, tot i no poder-se desplaçar, podien pensar, es podien comunicar, eren capaços de "fer" coses, d'expressar sentiments, i un llarg etcètera pel qual valia la pena que fossin admesos en un centre especial que potenciaria totes aquestes capacitats. La tasca no va ser fàcil, però crec que va valer la pena atès el nombre de pares que es van mostrar interessats a portar els nens al nou centre.

Acabada aquesta primera estada a l'Índia, em vaig comprometre a seguir en contacte amb el grup de professionals que integrarien el centre a través dels coordinadors de l'àrea de discapacitats d'Ananta- pur i de Barcelona. També em vaig comprometre a contactar amb professionals voluntaris i coordinar-los per als cursos de formació acordats.

Un cop a Barcelona, els últims mesos del 2001 i els primers del 2002, van servir per preparar aquests cursos. I així, l'estiu del 2002, tres especialistes en psicomotricitat van anar a Anantapur com a docents voluntàries d'un curs sobre Estimulació psicomotriu, i una logopeda diplomada per la Universitat Ramon Llull hi va anar per a un curs sobre Estimulació sensorial, especialment adreçat a les capacitats comunicatives. Per altra banda, des de Fisios Mundi, es van fer els cur- sos corresponents sobre Fisioteràpia aplicada a la paràlisi cerebral.

Finalment, el setembre del 2002, es va inaugurar el Centre de Paràlisi Cerebral de la Fundació Vicente Ferrer a Kuderu, a una hora d'Anantapur.

L'èxit de la tasca docent realitzada aquell estiu del 2002 i el contacte amb una realitat necessitada de l'acció d'especialistes va animar les voluntàries a seguir treballant en el projecte i, l'estiu del 2003, totes elles van tornar a Anantapur. Aquesta vegada les tres psicomotricistes van aprofundir en el tema de l'exploració, la rehabilitació i la creació de registres d'evolució psicomotriu. I la logopeda va iniciar el treball sobre Sistemes augmentatius i alternatius de comunicació (SAAC). Aquesta logopeda va decidir seguir col·laborant en el projecte des de l'Índia i actualment treballa al centre de Paràlisi Cerebral de Kuderu. D'altra banda, a finals d'estiu del 2002, des del nou centre em van fer la demanda de proporcionar un curs teoricopràctic sobre desenvolupament del llenguatge i, aquell agost del 2003, una altra logopeda diplomada per la Universitat Ramon Llull i estudiant de Psicologia a la mateixa universitat hi va anar com a docent del curs Desenvolupament del llenguatge de 0 a 6 anys.

Ja des de l'inici s'havia detectat la necessitat de trobar una eina precisa per a la valoració cognitiva dels nens. Per això, des de l'agost del 2004 i fins al juliol del 2005, professionals especialistes de casa nostra han desenvolupat, juntament amb els professionals de l'Índia, una escala de valoració cognitiva per ser aplicada a tots els nens dels centres de discapacitats. Actualment, aquesta tasca està en procés d'aplicació als diferents centres de la Fundació.

Amb la presència d'una logopeda al Centre de Paràlisi Cerebral, s'ha pogut desenvolupar de forma més activa el projecte de logopèdia i ben aviat se n'han obtingut uns molt bons resultats. A poc a poc, s'ha anat organitzant la tasca de logopèdia conjuntament amb l'educativa. S'han repartit els nens en grups segons nivells cognitius i emfasitzat especialment que tant professionals com familiars veiessin la importància de la comunicació, malgrat que aquesta no sigui possible a través de la parla. Per això, ha estat bàsic el fet que la logopeda hagi après la llengua local i en tingui un bon domini de comprensió i d'expressió oral.

L'agost de 2005, vaig tenir l'ocasió de tornar a visitar el centre i he pogut constatar com la feina que s'hi fa continua donant molt bons resultats.

Actualment, el centre acull 30 nens, repartits en tres grups segons el seu nivell cognitiu sigui lleu, moderat o sever. Els nens d'afectació lleu van en una escola ordinària i reben l'ajut d'un mestre de suport al centre. Els nens amb afectació moderada desenvolupen activitats d'educació especial d'acord amb les seves capacitats cognitives i se'ls està adaptant el currículum escolar d'acord amb aquestes capacitats. Els nens d'afectació severa reben sobretot atenció centrada en l'estimulació sensorial i coneixements bàsics. Al matí es desenvolupa la docència i les sessions de ioga, fisioteràpia i logopèdia. A la tarda se segueixen les activitats docents i s'organitzen activitats en petits grups que varien segons el dia de la setmana i que es concreten en: llenguatge plàstic, llenguatge musical, jocs, esports, coneixement de l'entorn, coneixement de la cultura índia i relats de contes i llegendes. En tots els nivells, es fa un treball específic per fomentar l'autonomia en la realització de les activitats de la vida diària. El fet que el centre sigui escola residència facilita la pràctica d'aquestes activitats sobretot pel que fa a activitats d'higiene, d'alimentació i de vestiment.

A part de les aules-classe on es du a terme la docència, hi ha una aula per a fisioteràpia, una altra per a estimulació sensorial i una altra per a logopèdia. A l'aula de logopèdia, s'hi desenvolupen els tractaments de rehabilitació de parla i llenguatge corresponents, així com l'adaptació dels sistemes augmentatius i alternatius de comunicació (SAAC). Es disposa d'un ordinador, un cobertor de teclat i d'una versió del Sistema Pictogràfic per a la Comunicació (SPC) amb els plafons d'imatges corresponents adaptades a aquell context sociocultural. La logopeda també treballa a l'aula d'estimulació sensorial, especialment amb els nens amb afectació més severa. Aquesta aula s'ha anomenat aula fosca, ja que s'ha adaptat de tal manera que permet realitzar activitats d'estimulació visual, auditiva i tàtil sense llum. D'altra banda, des d'un principi, també s'atenen els trastorns de deglució que poden presentar aquests nens

Paral·lelament a aquestes tasques, la logopeda està fent una *adaptació* del llenguatge de signes hindi a la llengua local, és a dir, al telegu. M'atreveixo a aventurar que això esdevindrà una eina molt útil per a facilitar la comunicació tant dels nens atesos als centres de discapacitats de la Fundació com de tots aquells altres que tinguin aquesta llengua com a pròpia i que utilitzin el llenguatge de signes per comunicar-se.

Cal remarcar que la logopeda ha tingut un paper molt important en l'organització del centre i ha contribuït que tant professionals com

familiars acceptessin la idea que un dèficit físic no implica un dèficit cognitiu ni tampoc comunicatiu; que, malgrat les seves disfuncions psíquiques i físiques, els nens tenien coses a dir i coses a aprendre, només calia facilitar-los el camí per aconseguir-ho. Des d'aquesta perspectiva, els pares han après a valorar cadascuna de les millores que ha mostrat el seu fill i han vist la necessitat de seguir el programa d'educació i rehabilitació proposat pels diferents professionals.

Ara, com a nous reptes, el Centre es proposa incorporar tallers de manualitats, d'artesanía i de jardineria per tal de fomentar activitats que puguin afavorir la integració social i laboral d'aquests nens. És important que cadascun d'ells, en sortir del centre, pugui desenvolupar al màxim les seves capacitats tant cognitives com físiques i es pugui incorporar d'una manera o altra al món del treball. Una sortida pot ser la incorporació als tallers que la Fundació té en funcionament on treballen persones discapacitades. Una altra possibilitat és adaptar l'entrenament de cada nen en funció de la sortida "laboral" a la qual pot optar un cop torni al seu poble. Aquest tema, de moment, està en fase d'implantació.

La bona evolució que han seguit la major part dels nens i l'acceptació que ha tingut la metodologia de treball tant per part dels pares com dels professionals fa que ja es parli d'obrir un nou centre de Paràlisi Cerebral en una altra zona de la Fundació.

Conclusions

És a partir d'aquí que m'agradaria reflexionar sobre el que ha estat, el que és i el que espero que segueixi sent aquest projecte de logopèdia. D'entrada, valoro com a molt positiu el fet que, des d'una organització no governamental (ONG), es vulgui incorporar el logopeda com a professional col·laborador en els projectes de desenvolupament corresponents. Projectes que tenen lloc dins el marc del voluntariat i de la solidaritat i en els quals comptades vegades s'inclou una tasca de logopèdia. Així, doncs, aquest projecte s'inicia amb poca història dins el món de les ONG i per això es pot dir que ha estat un projecte *començat de zero*, i realment en el qual cadascuna de les paraules de l'expressió *començar de zero* ha pres tot el sentit que semànticament li és permès. *Començar de zero* perquè s'havia d'organitzar un nou centre específic per a paràlisi cerebral on el logopeda s'incorporava com a nou professional. Per tant, on s'havien de "crear" i "estrenar" eines

d'exploració i d'intervenció logopèdica fins ara desconegudes per als professionals del centre. *Començar de zero* quant a recursos materials, atesa la manca més absoluta d'aquests recursos. I, *començar de zero* perquè fins aquell moment, tant per als pares com per als professionals, el dèficit físic passava per davant del dèficit comunicatiu, i perquè es coneixia poc o gens la possibilitat de rehabilitar funcions amb què es podria facilitar la comunicació i l'accés al món dels coneixements.

La meua actuació davant aquesta realitat va significar un gran repte tant professional com personal. I va anar acompanyada d'una sèrie de vivències difícils de traslladar al món de les paraules perquè sovint només passen per l'indescriptible món del sentiments.

En aquest context, el primer "acte logopèdic" i el primer "acte de comunicació" va ser el de mirar. Les primeres mirades de les nenes i els nens, noies i nois, mares i pares, professores i professors eren mirades que demanaven una resposta als seus anhels de comunicació. Eren mirades penetrants, mirades brillants, mirades que buscaven altres mirades i, finalment, en molts casos mirades de complicitat, de saber que ens havíem entès, que s'havia establert una comunicació, potser per a alguns, l'única comunicació des de feia molt de temps. D'aquesta manera, vaig comprovar la grandesa d'allò que és tan senzill com una mirada i vaig retrobar el significat profund de la paraula comunicació.

I, de fet, així va ser com vaig començar a sintonitzar amb la seva realitat. D'aquí vam passar a petits actes de joc amb els nens i de "conversa" amb els pares i professors, conversa entretallada per la inevitable traducció de l'anglès a la seva llengua, però finalment conversa. I poc a poc vaig poder observar com posaven plena confiança, il·lusió i esperança en la futura tasca de logopèdia.

Després van venir els diferents cursos de formació per als professors. Cursos que, en tot moment, van estar marcats per la necessitat d'adaptar-se a les circumstàncies i a les possibilitats reals del context sociocultural al qual anaven adreçats. Sens dubte, tant la semiologia dels trastorns com la intervenció corresponent era prou coneguda per cadascun dels docents que hi van participar, però el trasllat a una situació de pobresa extrema i a un mosaic social i cultural radicalment diferent al nostre en marcava la diferència en l'actuació. Malgrat les dificultats que això va generar, crec que finalment els professionals del centre es van sentir més preparats i, en certa manera, recolzats pels diferents cursos rebuts. De fet, ben aviat van arribar

notícies sobre els bons resultats obtinguts amb un nombre important de nens i això va animar a seguir la metodologia de treball inicial.

Cal destacar que, en tot aquest procés, la tasca duta a terme per la logopeda que treballa al centre ha estat clau per a l'avenç que han manifestat gran part dels nens i per a la dinàmica de treball incorporada. Crec que és especialment important la feina feta quant a estimulació comunicativa i quant a conscienciació sobre la importància de donar eines per a la comunicació, independentment del dèficit motriu. A tall d'exemple, citaré el cas de deu nens que en pocs mesos s'han incorporat a l'escola ordinària amb l'ajut d'un mestre de suport i amb sessions de logopèdia que han potenciat les seves capacitats per a la comunicació oral, així com en algun cas l'ús del Sistema Pictogràfic per a la Comunicació com a sistema augmentatiu i alternatiu de comunicació.

Ara, el futur de la logopèdia a la Fundació es configura a partir de la continuació i consolidació de la tasca feta, de donar impuls a noves iniciatives i de fer-se present en els altres centres de discapacitats. Tanmateix, resta un llarg camí a recórrer, però realment penso que la logopèdia com a disciplina hi està ben arrelada i, de ben segur, que seguirà donant uns bons fruits.

Aquest ha estat un projecte a la ciutat de l'infinit i realment infinites són les possibilitats de desenvolupar la tasca de logopeda arreu del món.

Sens dubte, la logopèdia hauria de ser una disciplina àmplia i dinàmica i precisament aquest dos adjectius li obren les portes a poder ser exercida allà on hi hagi la necessitat, independentment del context sociocultural en què aparegui. Per això, cal ampliar l'horitzó i potenciar la capacitat que tots tenim per solidaritzar-nos, sobretot amb aquells entorns més necessitats, amb més manca de recursos. El que compta és el rigor professional amb què es desenvolupi la nostra actuació logopèdica i no tant allà on es desenvolupi. Però, de ben segur que, quan aquesta actuació té lloc en els ambients més necessitats o en situacions de pobresa radical, s'hi afegeix un repte personal per tot allò que significa enfrontar-se a la duresa d'un context mancat de tot, fins i tot de les necessitats més bàsiques. Sovint aquest repte és el que pot empènyer a actuar amb el màxim rigor professional i pot donar el segell de qualitat a la feina desenvolupada.

En un món que es defineix principalment des d'una perspectiva econòmica és important demostrar que és possible realitzar actuacions

professionals a partir del treball dels valors humans i de la solidaritat amb els més desvalguts. I aquí la logopèdia encara hi té molt a dir i sobretot molt a fer. Aquest projecte només n'és un petit exemple.

Finalment, gràcies a aquesta col·laboració, he pogut entendre i compartir la vivència de Vicens Ferrer quan diu: "en la pobresa més extrema, en la humanitat despullada, he trobat la riquesa més gran". Tant de bo molts altres projectes de logopèdia permetessin experimentar-ho.

Bibliografia

[http:// www.fundacionvicenteferrer.org](http://www.fundacionvicenteferrer.org)

Fundación Vicente Ferrer. Dossier de Proyectos 2004. Barcelona, 2004

Fundación Vicente Ferrer. *Anantapur. Revista Informativa*. Barcelona, 2004

ABSTRACT

En este artículo se explica la realización de un proyecto de logopedia en la India; en concreto, de un proyecto que nació a partir de la propuesta de la Fundación Vicente Ferrer para integrar la labor de logopedia en un nuevo centro para niños con parálisis cerebral.

En primer lugar, se lleva a cabo una breve presentación de la Fundación desde sus inicios hasta la actualidad. A continuación se describe el contexto en que se llevó a cabo este proyecto. Después se explica su desarrollo y su evolución. Por último, se reflexiona sobre lo que ha supuesto este proyecto tanto en el ámbito profesional como en el de vivencia personal.

This article explains the development of a speech therapy project carried out in India. Particularly, a project created from a proposal by the *Fundación Vicente Ferrer* to integrate speech therapy tasks into a new centre for children with cerebral palsy.

Firstly, there is a short presentation of the Foundation, from its beginnings until now. Then, there is a description of the context where this project was carried out. After, its development and evolution are explained. Finally, there is a reflection about what this project has implied both at a professional and personal experience levels.

Cet article décrit un projet de logopédie mené en Inde. Il s'agit concrètement d'un projet né de la proposition de la Fundación Vicente Ferrer visant à intégrer la logopédie dans un nouveau centre pour des enfants présentant une paralysie cérébrale.

Il présente tout d'abord la Fondation depuis ses débuts jusqu'à aujourd'hui. Il décrit ensuite le contexte de ce projet ainsi que son déroulement et son évolution.

Il propose enfin une réflexion sur les conséquences de ce projet tant au niveau professionnel qu'au niveau de l'expérience personnelle.